

Список використаних джерел:

1. Бабіч І.І. Роль контролю у посиленні соціальної відповідальності бізнесу. *Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет*. 2013. Випуск 10(37). Ч.2. С.6-16.
2. Грішнова О., Бех С. Соціальна відповідальність університетів України: порівняльний аналіз та основні напрями розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2014. №5(158). С.11-18.
3. Пилипишин О.І., Гребенюк Л.Г. Соціальна відповідальність студентів медичного коледжу: феномен, зміст, структура: URL: <https://ojs.tdmu.edu.ua/index.php/nursing/article/view/11866/11218>.
4. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII / Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 37-38. ст. 2004.
5. Розвиток соціальної відповідальності студентів у просторі вищої технічної освіти : Міжн. науково-практ. конференція, 18–19 жовтня 2013 р. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка: зб. наук. праць*. Київ : ВПК «Політехніка», 2013. №2(38). Спец. вип. 80 с.
6. Що таке стандарт ISO?: URL: <https://onmedu.edu.ua/shho-take-standart-iso-9001/>
7. Beard C. A basis history of the United States/ Doubleday, Doran and Company, 1944. 467 p.
8. Heider F. The Psychology of Interpersonal Relations. New York: John Wiley & Sons. 1958. <http://dx.doi.org/10.1037/10628-000>.
9. Kvasničková Stanislavská L., Kvasnička R., Kuralová K., Margarisová K. Social responsibility of higher educational institutions – the comparison of the view of students and potential students. *Journal on Efficiency and Responsibility in Education and Science*. 2014. Vol.7, No.3-4. P.95-99. <https://doi.org/10.7160/eriesj.2014.070308>.
10. Selman R. The growth of interpersonal understanding: developmental and clinical analysis / R. Selman. N.Y.: Acad.Press, 1980. 343 p.
11. Social Studies : Content and Learning strategies. Teacher's Education. 1993. 115 p.
12. Stevenson D.K. American Life and Institutions. Stuttgart, 1998. 97 p.

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДИ

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-300-2-27>

Юрій ПАВЕЛЬЧУК

кандидат технічних наук, доцент,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
e-mail: yuriy3372@gmail.com

Наталія ЧУБАТЮК

спеціаліст вищої категорії, викладач-методист,
Відокремлений структурний підрозділ «Кам'янець-Подільський фаховий коледж
Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»
e-mail: Chubatyuknv@gmail.com

Вступ. Аналіз досліджень проблеми патріотизму виявляє різноманітність і неоднозначність у трактуванні терміну «патріотизм». Це пов'язано зі складним характером цього явища, його незвичною структурою, різноманітністю виразів тощо. Також проблема патріотизму розглядається дослідниками в різних історичних, соціально-політичних та економічних умовах, залежно від сформованих поглядів та думок, що розвиваються під впливом різних факторів особистого громадянства, а також стосовно своєї Батьківщини.

Слово «патріотизм» має грецьке походження, від «*patris*» – дім.

Вперше він був використаний під час Французької революції 1789-1793 років. Так називали себе прихильники республіканської системи, які боролися проти монархістів.

В одному визначенні трактується патріотизм як унітарна позиція, відданість та любов до Батьківщини, солідарність із власним народом та повага до інших народів, до їх суверенних прав. Протилежність патріотизму називається шовінізмом [9, с.11]. Елементи патріотизму вже були у

первіснообщинному ладі й проявлялися в усвідомленні родинних зв'язків, звичаїв і обрядів. Після переходу від кочового до сидячого способу життя патріотизм почав означати любов до Батьківщини. Довгий час патріотизм був частиною цього релігійного елемента, тому що Батьківщина була пов'язана не тільки з місцем проживання, але також і з присутністю особливого бога. Зміна місця проживання передбачалося перенесення богів на нове місце та відповідно встановлення нової Батьківщини. Синкретизм різних культів, характерний для античної культури, що призвело до послаблення місцевого патріотизму. Нарешті, на час розвитку Римської імперії сформувався так званий двосторонній патріотизм за межами географічними та етнічними: патріотизм загальної державності, втілений в особі імператора і патріотизм вищої культури [9, с.12].

У середні віки національні відмінності не були принциповими. На той час домінує теократична ідея у двох її втіленнях: церковне (папство) і державне (імперія). Патріотичне почуття як чисто національна форма з'явилася у Франції в особі Жанни Д'арк. Вона вперше сформулювала національний патріотизм як прагнення бути незалежним від чужинців і мати серед себе свого верховного правителя [9 с.13].

Тобто національний патріотизм у більшості країн розвивався в боротьбі проти іноземних елементів. Однак історичний процес неминуче має вплив сил, які об'єднують людей, щоб національна персоніфікація стала неможливою.

Класовий патріотизм присутній у суспільствах-антагоністах: тут патріотизм характерний для народних мас і для експлуаторських класів. Відповідно до ідеї марксизму, справжні патріоти Батьківщини – це робітники, адже вони є найбільш стійкими захисниками національної незалежності та боротьби проти іноземних загарбників та проти власної буржуазії.

Визначення патріотизму, яке містить тлумачний словник української мови, трактує це як любов до своєї Батьківщини, відданість своєму народові, готовність жертвувати і діяти заради них [7, с.233]. У філософському тлумаченні, патріотизм – це морально-політичний принцип, соціальні почуття, змістом якого є любов і відданість Батьківщині, пишаючись своїм минулим і сучасне прагнення захистити власні інтереси [9, с.15].

В.А. Кротюк наголошує, що патріотизм – одна з найважливіших цінностей. У всіх сферах життя суспільства та держави найголовніше – це інтелектуальна властивість особистості, характеризує найвищий рівень її розвитку і проявляється в активній самореалізації на благо своєї країни. Уособлює патріотизм любов до Батьківщини, участь у її історії, культурі, досягненнях, є духовно-моральною основою особистості, яка формує її громадянську позицію та потребу у гідному, безкорисливому жертвованому служінні Батьківщині. Патріотизм – це своєрідний фундамент для суспільного та державного будівництва, ідеологічна основа його життєздатності, одна з основних вимог до ефективного функціонування всієї соціальної системи державності [6, с.3].

Щоб бути узагальнюючим, цілісним особистісним формуванням молоді, патріотизм поєднує аксіологічне, етнокультурне та ефективне ставлення до себе, однолітків, інших людей, природи, соціального середовища, матеріальної та духовної спадщини [9 с.5].

Відповідно до загальноновизнаного сьогодні трактування дефініції патріотизму, то дане поняття розглядається на двох рівнях: як особисте виховання, що проявляється у свідомості, моральні ідеали та цінності в реальній поведінці та діях людини та як поінформованість громадськості, особливо на національному рівні, що відображається на почуттях, ставленні, цінностях, нормах. Такий підхід до тлумачення поняття наведено і розроблено в програмі патріотичного виховання дітей та учнівської молоді (І. Бех, К. Чорна). Так, на особистому рівні патріотизм виступає як нормальний моральний стан людського життя. На макрорівні це визначення позначає колективні почуття, цінності для свого народу, спосіб життя, національні досягнення та чесноти, культура, традиції, героїчне історичне минуле та сучасне державне будівництво як єдиної нації, до безмежних просторів Батьківщини, її природних багатств.

Про складність та цілісність поняття «патріотизм» свідчать спеціальні дослідження вітчизняних учених В. Кольцової та В. Сосніна. У згаданому контексті виділено такі особистісні якості, як любов до Батьківщини, безкорислива відданість та служіння заради неї, нерозривна єдність з Вітчизною, ототожнення власних інтересів з патріотичними почуттями, що пов'язані з вищою духовністю людської підструктури. Усе це забезпечує духовний розвиток та присутність активної громадянської позиції, готовність захищати інтереси своєї Батьківщини, діяти в ім'я збереження та розвитку її добробуту, жертвованість, визнання Батьківщини найвищою головною цінністю в ієрархії системи особистісних цінностей, гордість за власну культуру та досягнення власного народу, поклоніння його святинам, історичному минулому та найкращим традиціям, перевага соціальних орієнтацій у людей над індивідуальними, повага до інших народів і їх культури.

Дослідник В.А. Ружа на основі соціокультурного підходу виокремив декілька компонентів:

- афективний – патріотизм як піднесене почуття любові до Батьківщини. Патріотизм визначається як соціальне, моральне почуття політичний принцип, змістом якого є любов до рідної країни, відданість їй, прагнення захистити інтереси батьківщини; як ціннісна орієнтація в основі якої лежить ціннісна установка «особистість-Батьківщина», моральний та емоційний зв'язок, єдність географічних, етнічних, культурних, релігійних, естетичних, історичних особливостей в межах поняття «Батьківщина»;

- когнітивний – безумовний зв'язок історії Батьківщини з патріотизмом особистостей, які здійснюють рефлексивну, оцінну функцію. Людина відображає, розуміє своє ставлення до Батьківщини на основі знань про країну, патріотизм тощо, що присутній у її свідомості;

- конативний (діяльність) – з патріотизмом пов'язано не тільки відчуття, але також цілеспрямована і свідомо діяльність актора у практичному застосуванні. Людина виявляє свою віру, формує ті, що необхідні навички лише на практиці.

До цих трьох компонентів дослідник додає ще два:

- ідентифікація: коли сама людина формує почуття ідентичності з одними людьми та певні відмінності з іншими, що базуються на загальних цінностях, рівні знань або характеристики роботи. Цей вимір можна представити як запитання та відповіді: «Хто такий патріот?», «Яких умов необхідно дотримуватися, щоб вважати себе патріотом?», «Я сам патріот?», «Чи вважаєте Ви себе патріотом суспільства?»;

- інтернаціональний: передбачувана сторона патріотизму передує дії. У зв'язку з цим потреби, інтереси, мотиви матимуть безпосередній вплив обирати подальшу поведінку [4].

Вивчаючи патріотизм серед молоді Р.Р. Петронговський виділяє когнітивний, етноідентифікуючий, емоційно-мотивуючий та практичний компоненти. На практиці всі компоненти органічно пов'язані та взаємозалежні.

Когнітивний компонент включає формування знань про історію та сучасний стан свого народу, держави, про особливості малої батьківщини та її минуле. Когнітивний компонент тісно пов'язаний з поняттям «людський ідеал». Завдяки своїй ідеологічній та інтегративній суті він є ідеалом, служить духовним вектором як для особистості, так і для соціальної спільноти. Ідеал заповнює зміст мотиваційно-семантичної сфери діяльності, спонукає людину бути соціально активною. Він є духовним прихильником і органом регулювання цілеспрямованих заходів. Визначено такі функції ідеалу: світоглядна, мотиваційна, програмувальна, проєктивна, імперативна, нормативна, оціночна. Ідеал особистості поєднує ціннісні орієнтації та життєві принципи і плани, вимоги та дії в цілісній позиції змістовної поведінки.

Під компонентом етно-ідентифікації розуміють здатність людини визнати власну приналежність до українського етносу, здатність підтримувати свою культуру (звичаї, традиції, обряди), висловлювати почуття гордості, гідності, працьовитості та інші властиві їм ознаки, що відображають якість цієї системи. Однак на ньому базується процес формування емоційно спонукального компонента, проте це не обмежується лише когнітивною та етнічною ідентифікацією. Емоційно-мотиваційний компонент патріотизму має свої особливості та значення. Розглядається мотивація, що пов'язана з розвитком патріотизму особистості. Учнітво та студентство переважно в освітній діяльності та після уроків, активізують власні внутрішні сили для досягнення мети. Проте без розвитку мотиваційної основи, як підтверджують результати, цей процес був би надто простим, тому що мотивацією до патріотичної діяльності є мотиваційна система молодих людей. Актуальними в цьому аспекті є внутрішні мотиви, які впливають на основні сильні сторони учнів. О. Леонт'єв назвав це «мотиваційним ядром особистості». О. Бодальов у зв'язку з новою соціокультурною ситуацією охарактеризував це – «гуманістичне ядро особистості».

Перш за все важливими є: мотив особистої самопрезентації молодої людини як її патріотичні прагнення; мотив ідентифікації з командою однолітків; мотив публічної оцінки діяльності студентів і дорослих; мотиви самоствердження, самовираження та самореалізації. До засвоєння основних патріотичних концепцій учнів спонукають мотиви самоствердження, адже в цьому віці є бажання це зробити, є прагнення до дорослості, необхідність змагатися з однолітками, бажання самовиразитися, відкрити власні внутрішні сили. Проаналізувавши психологічні дослідження, відбувається визначення успішного досвіду навчальної та позакласної роботи, подальший життєвий шлях людини, її соціальний статус, самореалізація в майбутньому дорослому житті.

Загалом, дає змогу формувати когнітивні, етноідентифікуючі та емоційно-мотивуючі компоненти як складові патріотизму старшокласників усвідомити своє місце в українській державі. Однак таке розуміння патріотизму – не є остаточним. Тут важливим є розвиток практичної складової патріотизму.

У цьому контексті необхідно виділити такий феномен, як розбіжність між знаннями та переконаннями.

Для позбавлення такої суперечки існує практичний компонент, формування якого включає утвердження в школярів пізнавальних, пошукових, організаційних, предметних навичок та вмінь, суб'єкт-суб'єктна взаємодія (здатність спілкуватися та співпрацювати з однолітками, родичами, друзями, людьми похилого віку, вчителями, відстоювати власні переконання, терпляче приймати чужу думку; здатність приймати моральні рішення на основі поведінки з людьми, емпатичні навички тощо). Звичайно, всі ці утворення формуються у виховній позаурочній діяльності навчального закладу [9].

Р.Р. Петронговський виділяє кілька рівнів розвитку патріотизму. Високий рівень характеризується стабільною мотивацією, бажанням брати участь у заходах патріотичної спрямованості, творчі знання про себе та суспільство, високе усвідомлення своєї ідентичності з корінними жителями. Такі особи є творчими у вирішенні та реалізації проблем у системі «Я» – «Держава» – «Суспільство» у своєму житті. Вони завжди мають чітку мотивацію до діяльності. Мислення є теоретично узагальненим і різний поглиблений аналіз етнічного змісту, здатні зробити наукові узагальнення і вирішувати проблеми в системі «Я» – «Держава» – «Суспільство» та намагатись їх вирішити. Учні з високим рівнем можна віднести до творчого особистісного типу.

Охарактеризовано середній рівень розвитку учнівського патріотизму, де присутня вибіркова мотивація, яка дозволяє їм бути достатньо обізнаними у своїх правах та обов'язках як визначальних ознак державності. Їх навички є продуктивними та дозволяють брати участь в навчально-виховних заходах. Такі учні вибудовують алгоритми і на практиці застосовують завдання в системі «Я» – «Держава» – «Суспільство».

Однак у цих учнів переважає практична діяльність патріотизму, мотиваційний чинник тут прослідковується слабо.

Учні низького рівня характеризуються змістом і нормативним мисленням. Вони добре обізнані із обрядами, звичаями, традиціями, нормами та способами їх реалізації.

Окреслена недостатня сформованість учнівського патріотизму, ситуативна мотивація брати участь у різних заходах, репродуктивне розуміння законів та інших атрибутів державності,

Усвідомлення ситуації щодо їхнього відношення до культури, звичаїв, а також наслідувальні навички, які проявляються в різних видах діяльності. У таких учнів переважають моральні акти патріотичної орієнтації за механізмом наслідування. Їхня мотивація ситуативно-імпульсивна і проявляється в специфічних зовнішніх та внутрішніх умовах. Міркування цих учнів на цьому рівні синкретичне та ситуативне, вони поверхнево знають і розуміють традиції та звичаї на рівні емпіричних фактів без відповідного узагальнення [9, с.9].

Фактори, що впливають на процес патріотичного виховання, Ю.Є. Зубцова поділяє на макрофактори, мезофактори та мікрофактори. Так само серед них є суб'єктивні та об'єктивні. Основні джерела впливу макрофакторів на процес соціалізації особистості є країна, нація, суспільство, статус. Держава сама здійснює соціально контрольовану соціалізацію.

Громадяни створили для цього відповідні організації. На жаль в сучасній Україні, вплив держави як джерела соціалізації на формування патріотичної свідомості невагоме. Через низький соціально-економічний рівень життя більшість населення України не володіють відповідною мотивацією у підвищенні патріотичної гордості у порівнянні з громадянами з економічно розвинених країн. Розглядаючи вплив мезофакторів, Л. Ніканоров наголошує, що формування особистості передбачає формування її життя в певних культурних рамках. Формування свідомості визначається двома факторами – механізмами виховання особистості, її власного життя та культурної діяльності, яка вказує на можливі такого становлення [3]. Але, звичайно, мікрофактори соціалізації мають найбільший вплив на особистість людини. Так, В. Бехтерев, Л. Ніканорова підкреслюють, що підготовка особистості до соціальної діяльності та її адаптація до соціалізації в навколишньому середовищі починається з раннього віку одночасно з розвитком і регулюванням її дій. Процес розвитку особистості можна розглядати лише в її реальному існуванні як функцію певного соціального інституту: школи, університету, закладу, сім'ї, установи і т.д. Саме в соціальних системах, де знаходиться людина, вона стає мікросистемою, структурною одиницею суспільства та освітнього процесу має соціально-освітній ефект і має на меті створити цілісний підхід (внутрішні та зовнішні) мікросистеми [3].

Інститути формування патріотизму частково збігаються з інститутами соціалізації особистості: це шлюб і сім'я, система виховання та освіти, засоби масової інформації. Однак роль у патріотичному вихованні значно зростає завдяки державним структурам влади та державним організаціям, а також завдяки цивілізованому суспільству. Сюди також належать політичні партії, соціально-політичні та патріотичні рухи, релігійні об'єднання, різні профспілки, спортивні організації, асоціації та інші неурядові установи, які працюють разом у відповідному напрямку з окремими категоріями людей.

Неурядові організації виконують допоміжну роль, головним завданням якої є патріотичне виховання, що здійснюється державою.

Російська агресія викликала хвилю патріотизму, яка сколихнула усіх українців. Самоорганізація громадянського суспільства, відданість та героїзм звичайних українців, солдати та добровольці стали одними з них та тими визначальними факторами, які зупиняють зловмисника.

Водночас на початковому етапі спостерігалася низка системних проявів стосовно проблеми забезпечення національної безпеки, особливо під час прямого протистояння ворогу певної частини особового складу.

Структури не були цілковито підготовлені до збройного захисту національного суверенітету та територіальної цілісності України. Одна з причин такого стану, їм бракувало правильної особистої мотивації – громадянської відповідальності, особливо відсутності належного патріотизму.

Інша проблема полягає в тому, що в умовах збройної та інформаційної агресії Росії проти України, економічна криза, а також відсутність єдиного духового ядра в системі виховної роботи у молодіжному середовищі позитивний імідж України як могутньої був певним руйнівним чинником незалежної держави з унікальною культурною спадщиною.

Як показують події останніх років, забезпечення відповідного національного суверенітету та територіальної цілісності України потребує радикальної реформи системи освіти молоді, формування свідомості громадянина та патріота України. Сьогодні проблема патріотичного виховання стає чимось особливим, адже від його вирішення багато в чому залежить майбутнє нашої нації.

Патріотичне виховання має одну чітку мету – підготувати особу до готовності щодо захисту Батьківщини, а це є невід'ємною частиною системи забезпечення національної безпеки України. У сучасних умовах це актуальне завдання – теоретичне переосмислення основ патріотизму, виховання нових підходів до національно-патріотичного виховання молоді.

Патріотичне виховання як частина національно-патріотичного виховання повинна забезпечити формування самодостатнього громадянина-патріота України, гуманістичного та демократичного, який готовий здійснити свою громадянську відповідальність задля успадкування інтелектуальної та культурної спадщини українського народу. Значною частиною патріотичного виховання, а у воєнний час – пріоритетною складовою є військова патріотична підготовка, на якій варто зосередитися у формуванні оборонної готовності громадян та за необхідності готовності віддати своє життя заради Батьківщини. Крім того, військово-патріотичне виховання покликане забезпечити соціальне значення та повагу до військової служби, формувати бажання молодих людей здобувати військові професії, психологічна та фізична готовність до військової служби.

Свого часу український історик, дипломат і теоретик української мови В. Липинський зазначав: «Бути патріотом – означає хотіти бути усіма силами душі творити державу та політику... Бути патріотом – це означає шукати задоволення не в тому, щоб «бути українцем», а з честю носити ім'я українця. Бути патріотом – означає творити добрі справи, як українець, а не ненавидіти інших бо вони «не українці». Бути патріотом – це означає все-таки бути українцем, виховувати в собі громадські, політичні, державотворчі прикмети...» [11].

Сьогодні патріотичне виховання молоді в багатьох країнах світу займає одне з провідних місць у системі національних пріоритетів. Повага та любов молодих громадян до своєї Батьківщини, мови, традицій та культури є невід'ємною частиною громадського порядку.

Так, Сполучені Штати мають патріотичні настрої і пишаються своєю землею, прищеплюють любов до рідної землі американцям з дитинства. Незвично важливу роль у цьому відіграє активна пропаганда державної символіки через засоби масової інформації, культуру та інститути громадянського суспільства – школи, університети, різні скаутські та молодіжні організації.

Ідеї патріотизму найактивніше беруть участь у Китаї, де відповідна діяльність становить основу громадського порядку та координується Комуністичною партією, Комуністичним союзом молоді та Федерацією молоді Китаю. У Японії відбулася реформа освітньої політики у 2006 р. відповідно до закону про освіту в школах введені уроки патріотизму, найважливіша мета яких – підвищити почуття національної гордості, власної гідності та поваги до японських традицій. Особливості патріотичного виховання заслуговують уваги країни Європейського Союзу, які в першу чергу займається проблемою ймовірності небезпечної підміни цієї концепції концепцією радикального націоналізму, що може викликати нетерпимість, ксенофобію та шовінізм у суспільстві.

Через демократизацію політичного життя та поглиблення інтеграційних процесів між країнами, поняття патріотизму набуває певного переосмислення, і його виховання часто замінюється формуванням молодіжне громадянство – нова інтегративна якість особистості, яка сприяє її соціалізації в сучасному світі.

У цьому випадку основна увага приділяється такому вихованню, що відбувається відповідно до прояву патріотичних почуттів: толерантності, гуманізму, самооцінки та внутрішньої свободи, дисципліни та поваги до державної влади.

Зміни, що відбуваються в усіх сферах життя українського суспільства в останні десятиліття поставили на порядок денний ряд актуальних стратегічних завдань, до яких відноситься виховання патріотизму в першу чергу у молодого покоління українців.

Патріотизм можна розглядати як рушійну силу, що забезпечує єдність, велич і могутність держави, поступальний розвиток суспільства і особистості громадянина. Не варто залишати поза увагою і ті обставини, що патріотизм визначає характер політичної культури. Роль і значення патріотизму зростають під час кризових явищ, таких як війни, соціальні конфлікти, стихійні лиха. У такі періоди проявляється особлива жертвовність в ім'я своєї Батьківщини та її народу.

Сьогодні проблема патріотизму розглядається в контексті національної безпеки України. Патріотизм є передумовою для надійного запобігання внутрішніх і зовнішніх загроз, динамічного розвитку і перетворення нашої країни в одну з лідируючих держав за рівнем технічного прогресу, якості життя населення, впливу на світові процеси.

За даними соціологічних опитувань частка громадян України, які вважають себе патріотами, в 2019 році склала 78% [11]. При цьому сучасне розуміння патріотизму включає активну участь усіх громадян в суспільних процесах, активізацію ролі суспільства у справах держави, повагу до традицій і культурної спадщини. Вищесказане пояснює той факт, що в Україні на державному рівні приділяється настільки серйозна увага завданню вдосконалення патріотичного виховання населення, в першу чергу – молоді.

Однією з основних проблем, які виникають в процесі патріотичного виховання сучасної української молоді, є зміна її ціннісних орієнтирів. Зазначена проблема виникла головним чином через те, що в 90-ті роки ХХ ст., внаслідок проведення курсу, пов'язаного з «новим політичним мисленням», і впровадження «ліберальних» цінностей сталася втрата патріотичних орієнтирів. Цінності та пріоритети молоді зрушили в бік прагматизму і індивідуалізму. Багато представників підростаючого покоління виявилися орієнтованими в першу чергу на задоволення власних потреб. Значно послабився виховний вплив на формування патріотичних якостей особистості молодих громадян таких соціальних інститутів як культура, мистецтво, освіта і сім'я. «Формування сучасної особистості відбувається в умовах інформаційного пресингу засобів масової інформації. Візуальні образи, створювані телевізійними каналами, різними комп'ютерними сайтами, а також у вигляді різноманітної, в більшості своїй низькосортної, відеопродукції, замінили передачу культурної спадщини з рук в руки від старшого покоління, молодшому, через твори мистецтва, книги» [1].

У результаті молодому поколінню властиве прагматичне ставлення до життя, прагнення в першу чергу досягти матеріальних благ і високого соціального статусу. Це супроводжується споживчим або байдужим ставленням до культури. У зв'язку з цим перед системою освіти і педагогічною наукою постає завдання формування патріотичних цінностей молоді, пошуку і впровадження в практику нових методів і засобів до їх розвитку у підростаючого покоління. Серйозним плюсом може вважатися та обставина, що цілі і завдання патріотичного виховання знайшли відображення в працях К.Д. Ушинського, О. Макаренка і В. Сухомлинського.

До заходів, спрямованих на патріотичне виховання молоді, варто віднести:

- відвідування виставок, музеїв і художніх галерей;
- благоустрій пам'ятників історії і культури;
- бесіди та лекції на тему патріотизму;
- спортивні ігри.

У процесі патріотичного виховання молоді повинні бути використані різні педагогічні засоби, які виступають у взаємозв'язку і підсилюють один одного. Наприклад, загальноосвітні школи, взаємодіючи з музеями, школами мистецтв і будинками культури в рамках програм з патріотичного виховання, долучають молодь до культурної та історичної спадщини своєї країни. У завдання вищих навчальних закладів входить не тільки підготовка фахівців певного профілю, а й формування особистості громадянина і патріота. Для виховання патріотизму вирішальне значення мають суспільно корисні справи. Незважаючи на зазначені вище негативні явища, сучасне студентство бере активну участь в різних регіональних проєктах патріотичної спрямованості, волонтерської діяльності, а також святкових заходах, присвячених знаменним історичним подіям, фестивалю патріотичної пісні. Іншим важливим напрямком роботи з праву вважається вивчення студентами героїчних справ предків, які захищали рідну землю. Важливе значення має військово-патріотичне виховання юнаків як майбутніх захисників Вітчизни.

В рамках даного напрямку у представників підростаючого покоління формуються такі якості, як сміливість, твердість характеру і фізична витривалість.

Наявність зазначених якостей необхідно не тільки для тих, хто виконує свій обов'язок перед Батьківщиною в рядах збройних сил, а й для представників цілого ряду цивільних професій. На основі вищесказаного можна зробити висновок про те, що патріотичне виховання в сучасній Україні забезпечує підготовку молодого покоління до майбутнього життєвого шляху. Завдяки йому люди, що живуть в країні, стають її громадянами в повному розумінні цього слова. Саме особистості з яскраво вираженою громадянською і патріотичною позицією здатні забезпечити гідне майбутнє нашої Батьківщини. Позитивна роль у патріотичному та військово-патріотичному вихованні молоді в багатьох частинах світу, зокрема українців, відіграло та і продовжує відігравати скаутство в системі народної освіти міжнародного аполітичного молодіжного руху, який повинен підтримувати фізичний, розумовий і духовний розвиток молоді, підвищення її ролі в суспільстві. Початком руху вважається 1907 рік, а засновником є генерал-лейтенант британської армії Р. Байден-Павел. Перша скаутська організація на території України з'явилася у 1909 році (Бахмутський район Катеринославської області (сучасна Дніпропетровська область)). Скаутські відділи за часів Російської імперії існували переважно в школах в таких українських містах, як: Київ, Одеса, Катеринослав, Бахмут, Олександрівськ (Запоріжжя), Харків, Житомир та ін. Перший український Скаутський клуб на заході України був заснований у Львові восени 1911 року, за радянських часів, розвідка була заборонена, і рух існував усередині Пласту за кордоном у Польщі, Чехословаччині та Франції. Зараз, Національна скаутська організація України (NOSU) має приблизно 5000 членів. У 2008 році NOSU став членом світової організації Скаутський рух [8].

На сьогодні державна політика України у напрямку національно-патріотичного виховання реалізується відповідно до положень Конституції України, Законів України «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про освіту», «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ ст.», «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939 – 1945 рр.», «Про присвоєння юридичним особам та об'єктам права власності імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій», Постанови Верховної Ради України від 12.05.2015 р. № 373-VIII «Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді», Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 рр. (затверджена Указом Президента України від 13.10.2015 р. № 580/2015) тощо. Одночасно аналізуючи діючу законодавчу базу України в цій галузі національно-патріотичне виховання підкреслює, що патріотичне виховання ще не набуло форми цілісного законодавчого певного механізму системної та цілеспрямованої взаємодії органів влади, органів місцевого самоврядування, навчальних закладів, Інститутів громадянського суспільства та громадян для виховання людей з високою національною свідомістю, почуттям відданості Батьківщині. Тому поняття «патріот», «патріотизм» відсутні в тексті Конституції України. І стаття 15 основного закону має всі підстави для безпосереднього розгляду заборони на існування державної ідеології в Україні і, отже, на будь-яку ідеологічну основу патріотизму [5].

Закон України «Про освіту», який за відсутності у нашій державі окремого закону про патріотичне виховання, логічно регулює патріотичне виховання дітей та молоді – є одним із головних пріоритетів діяльності держави та суспільства для розвитку громадянина. Завданням, формам і методам такої діяльності не приділяється належної уваги, даний аспект і використовує цей термін лише в одній зі своїх статей «Патріотизм». Зокрема, обов'язки освітнього та науково-освітнього персоналу свідчать про те, що вони пройшли інструктаж та особистими прикладами повинні підтвердити повагу та патріотизм як одного з принципів загальнолюдської моралі [2].

Висновок. Сучасний етап становлення української держави має надзвичайно велике значення для визначення майбутнього українського народу, перспектив розвитку Європи і, зрештою, світового порядку. У надзвичайно складних умовах сьогодні потрібно протистояти Росії збройна та інформаційна психологічна агресія як пріоритет соціального та соціально-економічного розвитку України має йти поряд із забезпеченням нашої територіальної цілісності та інтеграції у Європейське Співтовариство, розробка якісно нової державної політики національно-патріотичне виховання, яке матиме великий вплив на подальшу долю української держави. Національно-патріотичне виховання молоді як невід'ємна частина системи національної безпеки України є складною систематичною та цілеспрямованою діяльністю державних та місцевих органів влади, самоврядування, громадськості, сім'ї, навчальних закладів та інші соціальних установ, закладів, які спрямовані на виховання молодого покоління з патріотичною обізнаністю, почуття вірності та любові до Батьківщини, постійна готовність виконати свій обов'язок – захищати національні інтереси. Основним завданням національно-патріотичного виховання української молоді є формування позитивних цінностей щодо українського народу, власної держави та нації.

Список використаних джерел:

1. Біленко В.І. Українська символіка. Патріотичне виховання на уроках інформатики *Інформатика в школах України*. 2015. № 12,
2. Закон України «Про освіту». Стаття 56. 3 абз.: URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/print1433770101413150> (дата звернення 25.01.2023).
3. Зубцова Ю.Є. Соціально-психологічні фактори патріотичного виховання молодших школярів: URL: <http://vuzlib.com/content/view/247/84/> (дата звернення 25.01.2023).
4. Качур М.М. Поняття «патріотизм» в українській науковій педагогічній думці. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. №6(32). С.54-60.
5. Конституція України. Ст.15.: URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80/print1433770101413150> (дата звернення 27.01.2023).
6. Кротюк В.А. Сучасні концепції дослідження патріотизму. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. Харків: Право, 2013. №5(19). С.52-58.
7. Новий тлумачний словник української мови (у 4 томах) / Укладачі В. Яременко, О. Сліпущко. Київ: Аконіт, 1999. Т.3. 910 с. ISBN 966-7173-02-X.
8. Офіційний веб-сайт Національної організації скаутів України: URL: <http://www.ukrscout.org> (дата звернення 27.01.2023).
9. Петронговський Р.Р. Теорія і практика формування патріотизму старшокласників: Монографія / за ред. проф. М.В. Левківського. Житомир: Полісся, 2003. 220 с.
10. Тимошенко О.М. Національна ідея як головний фактор національного відродження України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук : спец. 09.00.05. Історія філософії. Київ: 2000. 16 с.
11. Яремчук С.Я. Шляхи завершення трансформації українського суспільства. *Вісник Львівського університету. Серія соціологія*. 2010. Вип.4. С.155-164.

ОСОБЛИВОСТІ ВИРІШЕННЯ І ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-300-2-28>

Ольга ПРОКОПОВА

кандидат педагогічних наук, доцент
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
e-mail: olhaprokorova75@gmail.com

Світлана НОВАК

спеціаліст вищої категорії, викладач іноземної мови, латинської мови,
Відокремлений структурний підрозділ «Кам'янець-Подільський фаховий коледж
Закладу вищої освіти «Подільський державний університет»
e-mail: Novaksveta@gmail.com

Вступ. Сьогодні кожен може зіткнутися з різницею у поглядах, переконаннях та інтересах оточуючих. Такі розбіжності, спричинені взаємодією з іншими, можуть призвести до конфлікту. Невід'ємною частиною студентського життя є міжособистісні конфлікти, які є суперечністю, зіткненням різноспрямованих цілей, інтересів, позицій, думок чи поглядів, виражених у загостреній, жорсткій формі. Залежно від методу вирішення розрізняють продуктивні (конструктивні) та деструктивні конфлікти. Можливостями для вирішення конфліктних ситуацій можуть бути: співпереживання, «арбітр», двосторонній аналіз, тимчасова розлука, ультиматум, придушення, жарт, компроміс.

Як правило, слово «конфлікт» сприймається більшістю людей негативно. Однак конфлікт має необхідний характер, оскільки пошук позитивного рішення передбачає інтелектуальні зусилля, пов'язані з аналізом причин його виникнення та подоланням суперечностей, що виникли між людьми.

Оскільки студентська група складається з молодих людей, слід враховувати вікові особливості цієї категорії, які роблять їх схильними до конфліктів. Однією з найскладніших фаз у формуванні студентського колективу та в житті будь-якого студента є початкова фаза.